

عنوان اثر: بینش جامعه‌شناختی - نقدی بر جامعه‌شناسی آمریکایی

مؤلف/ مترجم: سی‌رایت میلز / عبدالمعبود انصاری

ناشر/ سال نشر: شرکت انتشار / ۱۳۶۰

معرفی، نقد و بررسی

سی‌رایت میلز در سال ۱۹۱۶ در شهر واکو واقع در ایالت تگزاس زاده شد و در خانواده‌ای از طبقه متوسط پرورش یافت. او در سال ۱۹۳۹ از دانشگاه ایالتی تگزاس با درجه فوق‌لیسانس در جامعه‌شناسی فارغ‌التحصیل شد و سپس در دانشگاه ویسکانسین زیر نظر جامعه‌شناسان معروفی از جمله هوارد بکر و هنس گرت ادامه تحصیل داد و در سال ۱۹۴۱ به دریافت درجه دکترا در جامعه‌شناسی نائل آمد. میلز کار تدریس را در دانشگاه مری‌لند شروع کرد و سپس به نیویورک آمده و به عنوان استادیار در دانشگاه کلمبیا استخدام شد. وی در سال ۱۹۶۲ به علت حمله قلبی در سن چهل و شش‌سالگی درگذشت. میلز علی‌رغم عمر نسبتاً کوتاهش، آثار ارزنده متعددی از خود به جای گذاشت. برخی از کتاب‌های عمده او عبارت‌اند از: *بینش جامعه‌شناختی* (۱۹۵۹)؛ *برگزیدگان قدرتمند* (۱۹۵۶)؛ *یقه سفیدان* (۱۹۵۱)؛ *مارکسیست‌ها* (۱۹۶۲)؛ *یانکی گوش کن* (۱۹۶۰) و

کتاب *بینش جامعه‌شناختی* از مهم‌ترین آثار سی‌رایت میلز در زمینه جامعه‌شناسی نظری است که در سال ۱۳۶۰ عبدالمعبود انصاری ترجمه و شرکت سهامی انتشار در ۵۰۰۰ نسخه چاپ کرد. این اثر شامل ۱۰ مقاله با عناوین: «نوید علوم اجتماعی»؛ «نظریه کلان»؛ «تجربه‌گرایی انتزاعی»؛ «انواع شیوه‌های عملی»؛ «اخلاق دیوان‌سالاری»؛ «فلسفه‌های علم»؛ «انواع جامعه‌های بشری»؛ «استفاده‌های تاریخ»؛ «در باب خرد و آزادی»؛ «در باب سیاست در علوم اجتماعی» و یک ضمیمه به نام *درباره کسب و کار*

فکری می‌باشد. این مقالات، ضمن اینکه نمونه‌ای ارزنده در سنت تحقیقات علوم اجتماعی کلاسیک هستند، کیفرخواستی بر ضد جامعه‌شناسی غیرمتعهد آمریکایی محسوب می‌شوند. اساس مقاله اول، بر مفهوم «بینش جامعه‌شناختی» استوار است. وی معتقد است به کمک بینش جامعه‌شناختی می‌توانیم تأثیر رویدادهای عظیم و دامنه‌دار را در زندگی خصوصی و فعالیت‌های اجتماعی خود و دیگران درک کنیم. مهم‌ترین طبقه‌بندی میلز در این مقاله، طبقه‌بندی مشکلات و مسائل عام ساختی است. به عقیده وی، این طبقه‌بندی وسیله‌ی اساسی بینش جامعه‌شناختی و خصلت برجسته‌ی کلیه آثار کلاسیک در علوم اجتماعی است.

از جمله مقاله‌های مهم دیگر کتاب، مقاله مربوط به تئوری کلان و تجربه‌گرایی انتزاعی (مقاله‌های شماره ۲ و ۳) است. میلز در این دو مقاله جامعه‌شناسی را به تحلیل می‌کشد و از دو سنت حاکم بر جامعه‌شناسی آمریکایی را بی‌پروا انتقاد می‌کند. وی جامعه‌شناسی را اصالتاً تاریخی - تطبیقی می‌داند و به همین دلیل نسبت به جامعه‌شناسانی که جامعه‌شناسی را به صورتی مصنوعی و مبالغه‌آمیز تقسیم می‌کنند، بسیار خشمگین بود. وی در سایر مقالات نیز ضرورت تحقیقات تاریخی - تطبیقی را مد نظر قرار داده و جامعه‌شناسان را دعوت به پاسداری از رسالت علوم اجتماعی کلاسیک می‌کند.

بررسی شکلی

متن اصلی کتاب، تا حد زیادی نثر روان و رسا دارد. هر چند، در مواردی، فهم زبان انتقادی و تحلیلی نویسنده کمی دشوار و بیشتر نیازمند دانسته‌ها و معلومات قبلی و جانبی است. اما خواننده اغلب در فهم مقصود اصلی و نهایی نویسنده از عبارات کتاب دچار مشکل جدی نمی‌شود.

قواعد نگارش در متن ترجمه نسبتاً رعایت شده است اما، در خصوص رعایت علائم نقطه‌گذاری، به ویژه کاما و فاصله مطلوب بین کلمات، مشکل بیشتر، وجود دارد.

نمونه‌هایی از اشتباهات حروف نگاری:

- صفحه ۱۱، پاراگراف اول، سطر اول: «اصالت» به جای «اصالتاً»

- صفحه ۱۷، پاراگراف دوم، سطر دوم: «رویداده» به جای «روی داده»

- صفحه ۴۴، سطر چهاردهم: «ابزاری» به جای «ابرازی»

بیش جامعه‌شناختی - نقدی بر جامعه‌شناسی آمریکایی ۷۳

- صفحه ۱۷۸، پاراگراف آخر، سطر دوم: «ویژه گیهای» به جای «ویژگی‌های» و در زیرنویس: Behavior به جای Behavior.
- صفحه ۱۹۰، سطر ششم: «روناسنس» به جای «رناسنس»
نمونه‌هایی از عدم رعایت فاصله بین کلمات:
- صفحه ۱۰، سطر اول: «تولیدی و سلطه» و سطر چهارم: «جامعه شناسی»
- صفحه ۳۲، سطر چهارم: «... توجه داشت که نمی توانست ...»
- صفحه ۴۴، سطر اول: «با اینوصف»
- صفحه ۶۹، پاراگراف دوم، سطر هفتم: «به خورد دستگاههای»
- صفحه ۱۱۸، پاراگراف دوم، سطر دوم: «متعدد قدرت، درک»

حروف‌نگاری نسبتاً قدیمی ولی صفحه‌آرایی نسبت به زمان چاپ اثر خوب و مناسب است. اصول مربوط به سرصفحه، تفاوت فونت کلمات در تیترا، متن اصلی، پاورقی و ... رعایت شده است. مشخصات منابع به طور کامل در زیرنویس صفحات (یعنی روش قدیم)، همچنین اسامی و معادل‌های کلمات لاتین در پانویس صفحات ذکر شده است. صحافی کتاب و نوع کاغذ معمولی است. طرح روی جلد، در ارتباط با عنوان و موضوع کتاب دلالت روشنی را در بر ندارد.

بررسی محتوایی

سی‌رایت میلز در عین جوانی، فکری عمیق، انتقادی و نثری رسا را در تحلیل مسائل نظری و تحقیقاتی علوم اجتماعی از خود ارائه داده است. با توجه به دقت و دانش نسبتاً عمیق وی از مطالعه آثار گذشتگان و تأمل در وضعیت علوم اجتماعی به عنوان یک واقعیت اجتماعی و نیز توجه واقع‌گرایانه به اوضاع و احوال فردی و اجتماعی توانسته است مفاهیم و اصطلاحات را به طور دقیق و به‌جا در قالب یک دستگاه تحلیلی - انتقادی ارائه دهد.

هر چند معادل‌گذاری و نثر مترجم - به‌خصوص با توجه به سوگیری نویسنده و مترجم - در ترجمه فرازهایی از نظریات پارسونز دچار ضعف و مشکل جدی است، ولی کیفیت معادل‌سازی اصطلاحات تخصصی مناسب است.

نمونه‌ای از نارسایی‌ها: انگاره‌های تمایل ارزشی در برابر Patterns of value در صفحه ۴۲؛ نفس در مقابل ego در صفحه ۴۴؛ مصوبات در برابر Sanction و نابهنجاری در مقابل Anomic در صفحه ۴۵؛ همچنین نگاه کنید به ترجمه صفحات ۴۱، ۴۲ و ۴۳ و ...

با توجه به خصلت نظری و غیردرسی بودن این کتاب، از ابزارهایی همچون: تمرین و پرسش، نقشه، نمودار، جدول (به جز یک جدول در صفحه ۲۲۶) و آمار استفاده نشده، در عوض از تمهید مقدمات یا زمینه‌چینی مناسب برای بحث‌ها، ارتباط و اتصال درست و به‌جا میان آنها، ذکر مثال‌ها، ارجاع به متون مختلف سایر نظریه‌پردازان و نتیجه‌گیری‌های به‌جا و متعادل استفاده کرده است. معمولاً کوشش نویسنده بر آن بوده است تا فصول کتاب را با طرح سؤال یا وضعیت مسئله‌ای و بحرانی خاصی آغاز کند و در پایان به پاسخ و نتیجه‌گیری مناسبی برای آن مسائل دست یابد. برای نمونه، به مطالب صفحات ۱۹، ۳۹، ۴۱، ۴۲، ۹۴ و ... نگاه کنید

کتاب در طرح مسائل و اهداف مورد نظر نویسنده نسبتاً جامع است. محتوای اثر نسبتاً منطبق با با فهرست آن نسبتاً منطبق است. هر چند، برخی از اسامی فصول چندان که باید گویا و رسا نیستند (مانند ۷ - انواع جامعه‌های بشری و ضمیمه: درباره کسب و کار فکری)، اما عنوان کتاب، یعنی بینش جامعه‌شناختی - که در معادل‌گذاری آن مترجم ضمن به خرج دادن ذوق و سلیقه شخصی از حد معنای لغوی کلمه Imagination عبور کرده است - با روح و هدف کلی کتاب و دغدغه‌های نویسنده آن، که در زمره جامعه‌شناسان انتقادی و پیشرو این عرصه در جامعه‌شناسی آمریکایی است، سازگار می‌باشد. رسالت اهالی علوم اجتماعی مطالعه انسان‌ها و جوامع آنها به عنوان واقعیت‌های به هم پیوسته، تاریخی و دگرگون شونده است، نه در مسائل روزمره یا تسلیم سنت‌های از خودبیگانه شده و گمراه‌کننده آکادمیک یا نظریه‌پردازی کلان یا گرفتار شدن در تجربه‌گرایی افراطی و انتزاعی و دیوان‌سالاری کاسب‌کارانه پژوهشی معمول و ... گم شود؛ بلکه داشتن نوعی بینش، تخیل و انعطاف‌پذیری فکری، روشی و پژوهشی جامعه‌شناختی است که بتواند درک عمیق، واقعی و راه‌گشایی از مسائل امروز ما را پدید آورد. برای این امر، باید ضمن داشتن

بینش جامعه‌شناختی - نقدی بر جامعه‌شناسی آمریکایی ۷۵

رویکردی انتقادی، پدیده‌های اجتماعی سطح خرد و کلان را در تحول تاریخی و نهادی‌شان و در بستر حقیقی اجتماعی که به وقوع پیوسته‌اند، به صورت چند رشته‌ای و جامع مورد توجه قرار داد.

به عنوان یک منبع کمکی و مرجع در دروس «نظریه‌ها» و «بینش‌های جامعه‌شناسی»، «بررسی آثار صاحب‌نظران» در دوره کارشناسی و کارشناسی ارشد قابل استفاده است.

داده‌های این اثر، که البته بیشتر جنبه نظری دارد، متناسب با زمان نگارش و انتشار آن است. اما نوع مسئله‌شناسی و بینش تحلیلی و انتقادی نویسنده همچنان، به خصوص در جامعه ما زنده، و قابل طرح است.

ایده اصلی کتاب و اغلب مقالات و مطالب آن نوآورانه و بدیع است. به-خصوص، در زمان انتشار اثر.

با اینکه فصول کتاب به ظاهر به موضوعات و مسائل مختلف می‌پردازند، اما روح کلی و مسئله محوری کتاب، یعنی مسئله‌شناسی نظری، روشی و پژوهشی جامعه‌شناسی در وضعیت کنونی (به‌خصوص زمان انتشار اثر به تأکید نویسنده و حتی شاید تاکنون) واحد و منسجم است. کتاب می‌کوشد تا در زمینه تمام مسائل مطرح شده، تفکر تحلیلی - انتقادی یکسانی را دنبال کرده و به نوعی پاسخ واقع‌بینانه و متعادل دست‌یابد. بنابراین با توجه به مسئله‌محور بودن کل کتاب و فصول آن، انسجام لازم در اثر مورد بررسی وجود دارد.

میزان دقت در استنادات و ارجاعات، بسیار خوب است هر جایی که از منبعی استفاده شده به آن ارجاع داده شده است.

جهت‌گیری نویسنده از نوع جامعه‌شناسی انتقادی مبتنی بر نوعی بینش تاریخی و ترکیب یافته از اندیشه و روش جامعه‌شناسان کلاسیک، به‌خصوص مارکس و وبر است. سی رایت میلز به جریان اصلی جامعه‌شناسی و جامعه‌شناسان زمان خود به ندرت انتقاد می‌کند. به خصوص از نوع آمریکایی آن، که یا تسلیم محض سنت‌های از خودبیگانه‌کننده دانشگاهی شده‌اند و یا گم‌گشته در نظریه‌پردازی‌های کلان تحقیقات تجربی و تابع دیوان‌سالاری افراطی و مطیع منافع قدرتمندان و از خود نوآوری و جسارت و بینش کلان جامعه‌شناختی بروز نمی‌دهند.

با توجه به رویکرد اثر، که خواهان نوعی جامعه‌شناسی متعهد، انتقادی، نوآورانه، ضدسرمایه‌داری، ضدآمریکایی و ضدغربی است، همسویی‌هایی با فرهنگ و ارزش‌های اسلامی و مسایل مربوط به نظام جمهوری اسلامی به چشم می‌خورد.

اگر بتوان ایده‌ها و افکار میلز را با بررسی انتقادی مجدد در راستای نوسازی و توسعه علوم اجتماعی و کاربردی کردن آنها در مسیری صحیح به کار برد، می‌تواند مفید باشد. البته به شرط آنکه این کار منظم، آکادمیک و به دور از جهت‌گیری‌های ایدئولوژیک و افراط یا تفریط صورت گیرد. در غیر این صورت به نوعی آنارشسیسم مهار نشدنی فکری و رفتاری منجر خواهد شد.

ترجمه ظاهراً کامل، روان، نه در همه موارد، امانت‌دارانه است. متأسفانه در فصل دوم کتاب در خصوص آرای پارسونز ترجمه بسیار ضعیف و ناقص است. بعید نیست که در این خصوص سوگیری خاص مترجم مؤثر بوده باشد. درست است که ترجمه عبارات پارسونز دشوار و شیوه نگارش وی پیچیده و احیاناً توأم با لفاظی یا ور رفتن زیاد با مفاهیم است، اما آنچه در فصل دوم آمده، هم از سوی نویسنده و هم بیشتر از سوی مترجم قابل قبول نیست. مترجم برای کتاب مقدمه‌ای چند صفحه‌ای در خصوص معرفی نویسنده و آثار وی و همچنین بخش‌هایی از این کتاب را آورده است. همچنین، در برخی موارد، در پانوشتها توضیحات مکملی آورده است.

پیشنهادها

- کتاب در کل نیاز به ویراستاری تخصصی و ادبی دارد.
- لازم است فهرست منابع، نمایه موضوعی و اعلام و واژه‌نامه به کتاب افزوده شود.
- آن بخش از متن که مربوط به نوشته‌های پارسونز است، مجدداً ترجمه شود.